

Key words: professionally important internalss, professional competenses, becoming of specialist, professional activity.

УДК 378.371.132

Бардаков А.О.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ: ДІАЛОГ ОСОБИСТОСТЕЙ

Статтю присвячено розгляду педагогічної практики як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Наголошено на значенні педагогічного діалогу викладача-методиста і студента-практиканта в ході педагогічної практики.

Ключові слова: педагогічна практика, майбутній учитель технологій, професійні уміння, викладач-методист, студент-практикант, педагогічний діалог.

Нові орієнтири шкільної освітньої галузі "Технології", головна мета якої полягає у формуванні технічно і технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової, гуманістичної і природовідповідної перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, висувають високі вимоги до особистісних і професійних якостей учителів технологій. Загальноосвітня школа потребує таких учителів, які ефективно спрямовують роботу учнів на розвиток творчого та критичного мислення, проектують і проводять інтерактивні уроки, виховні та позакласні заходи із застосуванням інноваційних педагогічних технологій; створюють атмосферу дослідницько-пізнавальної співпраці, власним прикладом формують активну життєву позицію, творчі здібності, високий рівень культури праці молодих громадян України, прагнуть до професійного самовдосконалення, самореалізації та творчого пошуку.

Важливість цих професійних і особистісних рис актуалізує необхідність удосконалення змісту, розроблення нових форм і методів педагогічної практики майбутніх учителів технологій, що визначена галузевими стандартами вищої освіти, виступає невід'ємною складовою навчально-виховного процесу й органічно забезпечує поєднання теоретичної підготовки із практичною професійною діяльністю. С. Гончаренко виокремлює педагогічну практику майбутніх учителів як обов'язкову та невід'ємну складову організації ефективного навчального процесу у педагогічних вищих навчальних закладах [2, с. 252].

Педагогічна практика допомагає майбутнім учителям технологій адаптуватися до специфічних умов під час виконання професійних обов'язків, створює ситуації для практичного застосування теоретичних знань, формує і розвиває професійні вміння і навички, сприяє формуванню і розвитку педагогічної ерудиції, інтуїції, здатності до імпровізації, педагогічного оптимізму й рефлексії. Під час педагогічної практики зростає вага освітньо-культурного діалогу викладача-методиста і студента-практиканта, студента-практиканта як учителя й учня. У такому діалозі, зауважує український психолог Т. Щербан, поєднуються "два рівноправних голоси; у двоголосому слові, в репліці інша думка так або інакше враховується: на неї реагують або передбачають, вона переосмислюється або переоцінюється" [8, с.17].

На важливості професійної підготовки, формування професійної компетентності вчителя, самомотивованого на творчий пошук і новаторство, наголошується у міжнародних документах з проблем розвитку освіти в умовах глобалізації та європейської інтеграції (Стратегія ЮНЕСКО щодо вчителів на 2012 – 2015 рр.), у Національній доктрині розвитку освіти (2002), у Державній національній програмі "Освіта. Україна ХХІ століття" (1996), у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, а також у Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський

освітній простір (2004), Концептуальних підходах до розвитку багаторівневої педагогічної освіти України (2011), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013). У законі України "Про вищу освіту" пріоритетним завданням вищої освіти України є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних акумулювати отримані знання і навички, вирішувати нагальні життєві проблеми та гідно представляти свою державу на міжнародній арені [3, с.175]. Подолати перепони, які виникають у досягненні визначених завдань, можливо лише за умови внесення змін до процесу професійно-педагогічної підготовки.

Фундаментальною основою дослідження слугують роботи, в яких обґрунтовано концептуальні засади неперервної професійної освіти (А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Хомич та ін.); здійснено аналіз професійної підготовки майбутнього вчителя, у тому числі вчителя технологій (О. Абдуліна, В. Андреев, В. Андріяшин, І. Волощук, А. Вихрущ, Р. Гуревич, В. Гусев, О. Коберник, В. Курок, В. Мадзігон, В. Сидоренко, Г. Терещук, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, О. Шпак, М. Янцур та ін.); схарактеризовано особливості організації педагогічної практики у вищих педагогічних навчальних закладах України (О. Абдуліна, Л. Булатова, Н. Кічук, М. Козій, Н. Кузьміна, В. Максимов, О. Мосін, О. Семенов, В. Сластьонін, Л. Хомич, О. Щербаков та ін.). Діалог науковці розглядають як засіб побудови суб'єкт-суб'єктних відносин у дидактичному процесі, засіб обміну духовними цінностями, пробудження взаємного інтересу вчителя й учнів (М. Бахтін, І. Зязюн, Е. Помиткін, В. Сухомлинський, Т. Щербан та ін.). Водночас аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує відсутність фундаментальних досліджень, у яких було б розроблено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій під час педагогічної практики, з-поміж яких суттєве місце посідає діалог особистостей.

Мета статті – організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій під час педагогічної практики, особливості діалогу викладача-методиста і студента-практиканта крізь призму педагогічної дії.

Відповідно до положення "Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України" практика є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців у ВНЗ і проводиться на оснащених відповідним чином базах навчальних закладів, а також на підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління [1, с. 439]. У професійній підготовці майбутніх учителів технологій ключове значення посідає педагогічна практика. Її основна мета спрямована на практичне засвоєння майбутніми вчителями закономірностей і принципів педагогічної діяльності, на формування професіоналізму та професійного становлення особистості. Сутність педагогічної практики полягає у практичному застосуванні майбутніми вчителями технологій отриманих знань і навичок у реальних умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи; в оволодінні специфікою організації навчально-виховного процесу на уроках трудового навчання; в опануванні системою методологічних і методичних принципів та прийомів навчання.

Робота студентів у період практики є своєрідним мікроаналогом професійної діяльності вчителя. Педагогічна практика характеризується тією ж множинністю функцій (навчальною, виховною, розвивальною, діагностичною) і стосунків (з учнями, учителями, батьками, студентами) [4; 7; 10], що і професійна діяльність. Розглянемо ці функції більш детально:

адаптаційна (ознайомлення з різними видами навчально-виховних закладів, прилучення до ритму педагогічного процесу);

навчальна (актуалізація, поглиблення й застосування теоретичних знань, формування педагогічних умінь і навичок);

виховна (формування позитивного ставлення до педагогічної професії, професійно значущих якостей особистості вчителя, розуміння необхідності самоосвіти й самовиховання);

розвивальна (розвиток педагогічних здібностей студентів, педагогічного мислення,

мотиваційної сфери);

діагностична (перевірка рівня особистісних та професійних якостей майбутнього вчителя, професійної придатності та підготовленості до педагогічної діяльності).

Отже, педагогічна практика є поліфункціональною і скеровує фахову підготовку майбутніх учителів технології до ефективної педагогічної діяльності. Водночас, як свідчать дані нашого констатувального дослідження, у значної частини студентів спеціальності "Технології" (19,8%) після педагогічної практики виникають сумніви у правильності вибору професії, а дехто вирішує після закінчення ВНЗ не працювати в школі. Виникають, зокрема, такі ситуації, коли студент, який має високі результати з методики і педагогіки, розчаровується у виборі професії. Це зумовлено як особистісними якостями, так і недостатнім рівнем професійної підготовки майбутнього вчителя, які проявляються безпосередньо у процесі педагогічної практики. Такі студенти потребують постійного методичного консультування групового методиста і практичної допомоги вчителя-наставника. Без тісної співпраці ВНЗ та ЗНЗ організувати ефективні умови для проходження педагогічної практики майбутніми вчителями технологій фактично неможливо.

На жаль, сьогодні спостерігається картина, коли вчителі розцінюють практикантів як "безкоштовну робочу силу", яка проводить усі уроки, виховні заходи, роботи з ремонту й відновлення обладнання, виготовлення наочності тощо. Але ж студент-практикант – це категорія, яка тільки-но формується як учитель технологій, і навантаження його об'ємом роботи, який не завжди під силу навіть учителям з багаторічним стажем, створює підґрунтя для розчарування у виборі майбутньої професії. Групові методисти, у свою чергу, не завжди мають часу чи то бажання відвідувати заняття студентів-практикантів і проводити кваліфіковану консультацію, яка необхідна для подальшого професійного становлення.

Варто також звертати увагу на специфіку проведення уроків з предмету "Технології". Адже зацікавити сучасного учня та прищепити любов до праці в умовах інтенсивного розвитку комп'ютерної техніки та, відповідно, віртуального життя учнів під силу студентам-практикантам з достатнім рівнем розвитку професійних умінь. На допомогу майбутнім учителям технологій має прийти викладач, учитель-наставник, який має напрацьовану роками систему педагогічної роботи і безцінний досвід.

Спираючись на власний досвід, зазначимо, що роль наставника під час проходження педагогічної практики майбутніми вчителями технологій відіграє ключову роль у створенні оптимальних умов для розвитку професійних умінь. Для досягнення цих умов наставник повинен забезпечити студентів необхідними методичними матеріалами (програмами, календарними планами, підручниками, посібниками для вчителя тощо), постійно надавати допомогу в підготовці до проведення уроку (забезпечення плакатами та іншою наявною наочністю, підготовка матеріалів, інструментів, обладнання тощо); створити оптимальну атмосферу для проведення уроку (попередньо налаштувати учнів, що урок буде проводитися студентом-практикантом, бути присутнім на кожному занятті, не втручатися в хід проведення уроку студентом тощо); проводити аналіз уроку (дати змогу студенту самому провести самоаналіз уроку, вказати найкращі моменти уроку, охарактеризувати можливі шляхи подолання недоліків, які виникли під час проведення уроку) тощо.

Викладач-методист має бути для студента-практиканта незаперечним взірцем. Педагог має бути й психологом-практиком, майстром діалогічної взаємодії, що "ґрунтується на педагогічному оптимізмі, відкритості, щирості і природності у спілкуванні, сприйнятті студентів як партнерів, прагненні до духовного взаємозбагачення і доказу істинності знання" [6, с.178]. Діалог, у процесі якого відбувається обмін не тільки знаннями, а й особистісними смислами, співпраця і співтворчість знижує тривожність, стимулює розвиток позитивної "Я – концепції", забезпечує гуманістичний, демократичний стиль спілкування в системі "учитель – учень" [8]. Позитивний результат педагогічного діалогу, на глибоке переконання вчених і практиків, визначається конструктивними, організаторськими і, власне, комунікативними вміннями викладача і студентів. Водночас ефективність такого, як доводить Г. Салащенко [5, с. 15], залежить від успішності подолання бар'єрів діалогічної взаємодії: ситуаційних

(відокремленості партнерів у просторі), контрсугестивних (недовіри й егоцентризму); тезаурусних (безкультурності, низького рівня інтелектуального розвитку, відсутності навичок творчої діяльності) та інтеракційних (невміння планувати й організовувати колективну взаємодію).

Необхідною умовою успішного педагогічного діалогу фахівці називають культуру слухання. Величезний обсяг інформації зумовлюють іноді бездумне, уривчасте слухання (невміння критично проаналізувати зміст повідомлення і встановити зв'язок між ним і фактами дійсності) сприйняття. Для ефективного слухання мовознавець О. Яшенкова пропонує використовувати рефлексивний (передбачає активний зворотній зв'язок), критичний (настанова на критичне сприйняття інформації) стилі слухання, що ґрунтуються на певних мовленнєвих прийомах і потребують значних свідомих зусиль, комплексу знань і вмінь [9, с.130 -131].

Основною умовою проходження педагогічної практики, майбутніми вчителями технологій є робота на посаді класного керівника, тобто допомога класному керівнику в організації та проведенні класних годин, свят, батьківських зборів тощо. Саме за таких умов студент-практикант проявляє себе в якості педагога-організатора, переймає досвід згуртування колективу та роботи з батьками, планувати роботу на перспективу тощо.

Отже, педагогічна практика є обов'язковою складовою професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Основною метою її є практичне засвоєння майбутніми вчителями закономірностей і принципів педагогічної діяльності; вона виконує низку функцій і є зв'язуючою основою між теоретичною підготовкою майбутніх учителів технологій у ВНЗ та застосуванням їх на практиці з метою набуття практичних умінь ефективно організовувати навчально-виховний процес учнів у ЗНЗ. Саме у процесі педагогічної практики майбутні вчителі можуть визначитися у правильності вибору професії педагога, переконатися у важливості володіння теорією і практикою освітнього процесу.

Велике значення на формування професійних якостей учителя має діалог з викладачем-методистом, учителем, їх допомога в методичних питаннях щодо підготовки та проведення уроків і позакласних заходів. Такий діалог ґрунтується на сприйнятті своїх вихованців як партнерів, прагненні до їх духовного взаємозбагачення. Для підвищення якості процесу проходження майбутніми вчителями технологій педагогічної практики необхідно встановити тісний зв'язок між вищими й загальноосвітніми навчальними закладами. Тобто студенти, починаючи з першого курсу навчання, повинні відвідувати майстер-класи та відкриті уроки вчителів-методистів. Важливий також і спецкурс, який би допоміг зорієнтуватись майбутнім учителям технологій в особливостях проходження педагогічної практики. Сутність такого спецкурсу розкриємо в наступних статтях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: у 2 кн. / [М.І. Панов, Ю.П. Битяк, Г.С. Гончарова та ін.]; за ред. М.І. Панова. – Х.: Право, 2006. – 688 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Закон України "Про вищу освіту" від 17.01.2002. № 2984 - III // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А.П. Зайця, В.С.Журавського. – К.: ФОРУМ, 2003. – С. 175 – 231.
4. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника: монографія / за редакцією Г. П. Кузнецової. – Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. – 192 с.
5. Салашенко Г. М. Дидактичні умови організації навчального діалогу "вчитель – учень" у процесі вивчення гуманітарних дисциплін в загальноосвітній школі: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.09 / Г. М. Салашенко. – Кривий Ріг, 2008. – 24 с.
6. Семенов О. М. Навчання української мови крізь призму діалогу особистостей / О.М. Семенов // Психологічні і педагогічні проблеми педагогічної дії : зб. наук. пр.: у 2 ч. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, НТУ "ХПІ". – Х., 2012. – Ч. II / за наук. ред. Л. О. Хомич, О. М. Ігнатівич. – С. 176–184.

7. Семенов О. М. Фахова практика вчителя-словесника : навч. посіб. / О.М. Семенов, Л.О. Базиль, Т.І. Дятленко. – Луганськ : Ноулідж, 2011. – 420 с.
8. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 345 с.
9. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб / О.В.Яшенкова. – К.: ВЦ "Академія", 2010. – 312с.
10. Юринець О.О. Педагогічна практика як компонент професійного становлення майбутнього вчителя. Вісник Черкаського університету, серія "Педагогічні науки" – Черкаси. – Випуск 145.– 2008. – С. 154-156.

Бардаков А.А.

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ:
ДИАЛОГ ЛИЧНОСТЕЙ**

Статья посвящена рассмотрению педагогической практики как неотъемлемой составляющей профессиональной подготовки будущих учителей технологий. Отмечено значение педагогического диалога преподавателя-методиста и студента-практиканта в ходе педагогической практики.

Ключевые слова: педагогическая практика, будущий учитель технологий, профессиональные умения, преподаватель-методист, студент-практикант, педагогический диалог.

Bardakov A.A.

**PEDAGOGICAL PRACTICE OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES: DIALOG OF
PERSONALITIES**

The article is sanctified to consideration of pedagogical practice as an inalienable constituent of professional preparation of future teachers of technologies. It is marked the value of pedagogical dialog of teacher-methodist and student-practice during pedagogical practice.

Key words: pedagogical practice, future teacher of technologies, professional abilities, teacher-methodist, student-practice, pedagogical dialog.

УДК 37. 034: 373. 5: 377

Бойван О.С.

**ПРОБЛЕМА СУТНОСТІ ГУМАННИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ
І НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І–ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ**

У статті на основі аналізу психолого-педагогічних джерел, методичної літератури та власного досвіду розкривається проблема сутності гуманних якостей і необхідність їх формування у студентів навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації.

Ключові слова: гуманність, гуманні особистісні якості, гуманна взаємодія, гуманні стосунки, великодушність, товариськість, тактовність.

Зміни морально-ціннісних орієнтирів на сучасному етапі розвитку України актуалізували проблему виховання гуманістично орієнтованої особистості, здатної до успішного самовираження у гармонійних міжособистісних взаєминах. Зважаючи на це, а також відповідно до європейських вимог щодо соціалізації студентської молоді, пріоритетом виступає пошук ефективних шляхів формування в юнаків і дівчат гуманних особистісних якостей.

Із розвитком гуманістичних тенденцій особлива роль відводиться позитивним емоційним переживанням, що сприяють розвитку експресивних здібностей та умінь. Це, в свою чергу, забезпечує активізацію оптимістично-альтруїстичних настроїв, особистісну мотивацію, гуманну взаємодію, підсилює і покращує ефект будь-якої діяльності.